

Finansowanie odnowy zabytków w Polsce przy wykorzystaniu pomocy UE

Katarzyna Kubiszewska

Wydział Zarządzania i Ekonomii
Politechnika Gdańska

Słowa kluczowe: ochrona zabytków, finansowanie ochrony zabytków, fundusze UE

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe danego narodu to zasoby materialnego i niematerialnego dorobku poprzednich pokoleń, które uznawane jest za wartość ochrony prawnej dla dobra i rozwoju społeczeństwa. W skład dorobku materialnego wchodzi zabytki nieruchome i ruchome. Rola dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków nieruchomych, nie ogranicza się jedynie do wartości historycznej, naukowej czy artystycznej. Można je porównać do ogromnej bazy danych, która odgrywa istotną rolę w poznawaniu zwyczajów i historii ludzi żyjących w przeszłości, a ich obecne znaczenie jest nie do przecenienia. Z jednej strony są elementem budowy tożsamości narodowej dla rozwoju politycznego, społecznego i kulturowego, gdyż bez nich niemożliwa byłaby nauka poszanowania dla tradycji i kultury. Ponadto stosunek do własnej przeszłości i tradycji, wyrażający się również w opiece nad obiektami zabytkowymi, świadczy o poziomie kultury społecznej. Z drugiej strony w gospodarce rynkowej zabytki są traktowane jako czynnik wspierający rozwój regionalny. Zabytki jako część infrastruktury i produkt turystyczny stanowią element rozwoju społeczno-gospodarczego. Mogą wpływać na atrakcyjność turystyczną danego obszaru, gdyż to właśnie turystyka należy do jednego z sektorów gospodarczych charakteryzujących się istotnym wpływem na wzrost

ekonomiczny nie tylko poszczególnych regionów, ale także całego kraju. Można więc stwierdzić, że zabytki to zasób materialny, obdarzony szczególnymi cechami oraz potencjałem rozwojowym, dlatego wymagają szczególnej uwagi.

W raporcie z 2008 roku, dotyczącym funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989, oceniono stan zachowania obiektów zabytkowych w Polsce na niezadowalający¹, gdyż prawie połowa nieruchomości architektury i budownictwa wymagała kapitalnego lub zabezpieczającego remontu, a jedynie jeden obiekt spośród jedenastu nie wymagał żadnych prac konserwatorskich. Oznacza to, że potrzeby finansowe tylko na restaurację zabytków w Polsce są ogromne.

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej stworzyło możliwość pozyskiwania środków pomocy UE na różnorodne cele, w tym te związane z ochroną zabytków. W niniejszym artykule przedstawiono unijne źródła finansowania ochrony zabytków nieruchomych w Polsce. Artykuł podzielono na trzy części. W pierwszej z nich zaprezentowano problem ochrony zabytków z formalnoprawnego punktu widzenia. Drugą część poświęcono stanowi zachowania zabytków i dziedzictwa kulturowego w Polsce. Trzecia część dotyczy różnorodnych źródeł finansowania ich ochrony, wraz z analizą zmian i perspektywą dostępu w odniesieniu do funduszy UE.

Uwarunkowania ochrony zabytków w Polsce

Zabytki, będąc rezultatem pracy poprzednich pokoleń, spełniają istotną rolę w gospodarce, w wymiarze zarówno społecznym, jak i ekonomicznym. Wpływają na tożsamość narodową i terytorialną społeczeństw oraz świadczą o minionych wydarzeniach², jednocześnie mogą stanowić istotny czynnik rozwoju gospodarczego danego regionu, oddziałując na jego atrakcyjność turystyczną. W związku z tym ochrona i rewitalizacja dorobku kulturowego powinny należeć do zainteresowań i społeczeństwa, i instytucji państwa³.

Mimo że prace konserwatorskie⁴ i restauracyjne⁵ nie są zjawiskiem nowym, gdyż już w XVII wieku powołano w Szwecji pierwszy urząd konserwatora⁶, to dopiero od XX wieku można mówić o skoordynowanych działaniach w tym zakresie, w tym także w wymiarze międzynarodowym. Pierwszym istotnym przejawem systemowego podejścia do zagadnienia ochrony zabytków była Karta Ateńska⁷, czyli dokument opisujący ogólne normy i zasady postępowania konserwatorskiego⁸. Kolejnymi ważnymi dokumentami wyznaczającymi kierunek działań w zakresie odnowy zabytków było przyjęcie w 1964 roku Międzynarodowej Karty Konserwacji i Rewaloryzacji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, zwanej Kartą Wenecką⁹. Zgodnie z zapisami w tym dokumencie „konserwacja zabytków zakłada przede wszystkim obowiązek ciągłości ich należytego utrzymania”, czemu sprzyja zagospodarowanie zabytku na cele społeczne¹⁰. Uszczegółowione wytyczne w zakresie konserwacji zabytków obszarów miejskich zawarto w dokumencie nazwanym Kartą Waszyngtońską, która wskazała, że wszelkiego rodzaju działania o charakterze konserwatorskim muszą stanowić element polityki ukierunkowanej na ekonomiczny i społeczny rozwój obszarów miejskich¹¹.

Innym kierunkiem podejmowanych prac w zakresie ochrony zabytków było utworzenie procedur i dobrych praktyk odnoszących się do zbierania i analizowania danych dotyczących zabytków i ich jakości. W tym celu opracowano dokument *Zasady rejestrowania zabytków, grup budynków i miejsc zabytkowych*¹², który wskazuje, że niezbędne jest gromadzenie informacji o zabytkach, pobudzanie zainteresowania

społeczeństwa ochroną zabytków, a także analiza danych niezbędnych do prowadzenia konserwacji obiektów¹³.

Zgodnie z art. 151 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską „Wspólnota przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego”¹⁴, co potwierdza, iż ochrona dziedzictwa kulturowego jest postrzegana jako jeden z celów i zadań Wspólnoty. Ponadto promowana jest współpraca między państwami członkowskimi w tym zakresie. Ochrona dziedzictwa kulturowego jako jeden z obowiązków instytucji państwa został zawarty w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 czerwca 1997 roku. W art. 6 Konstytucji zapisano, że Rzeczpospolita Polska „strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”¹⁵.

Pierwszym aktem prawnym w Polsce dotyczącym zagadnień ochrony zabytków był Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z 31 października 1918 r.¹⁶ Zgodnie z art. 1 opieką objęto „wszelkie zabytki sztuki i kultury, znajdujące się w granicach Państwa Polskiego, wpisane do inwentarza zabytków sztuki i kultury”¹⁷. O wadze tego dokumentu może świadczyć fakt, że dzień jego publikacji „został uznany za początek budowy służby ochrony zabytków kultury narodowej odrodzonej Polski”¹⁸. Obecnie obowiązującym, podstawowym aktem prawnym dotyczącym kwestii związanych bezpośrednio z ochroną dóbr kultury w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹⁹. Reguluje ona kwestie nieruchomości zabytkowych, definiując dwa istotne terminy: ochronę i opiekę nad nimi. Zgodnie z art. 4 ww. ustawy pierwszy z nich rozumiany jest jako obowiązki i zadania spoczywające na organach rządowych i samorządowych, w tym konieczność zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury, kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytku. W art. 5 ww. ustawy zapisano, iż opieka nad zabytkami jest

Tabela 1. Liczba zabytków w Polsce – stan na 31.12.2007 i 31.12.2011 r.

Rodzaj zabytku	31.12.2007		31.12.2011		Zmiana
	Liczba	Struktura (w %)	Liczba	Struktura (w %)	
Obiekty sakralne	11 760	19,01	12 410	19,18	650
Obiekty obronne	877	1,42	925	1,43	48
Obiekty użyteczności publicznej	3972	6,42	4321	6,68	349
Zamki	416	0,67	417	0,64	1
Pałace	2014	3,26	2034	3,14	20
Dwory	2755	4,45	2773	4,29	18
Parki i ogrody	6893	11,14	7046	10,89	153
Obiekty folwarczne	5190	8,39	5245	8,11	55
Obiekty gospodarcze	2025	3,27	2137	3,30	112
Obiekty mieszkalne	17 140	27,70	17 689	27,34	549
Obiekty przemysłowe	1993	3,22	2207	3,41	214
Cmentarze	3909	6,32	4277	6,61	368
Inne (ogrodzenia, bramy)	2930	4,74	3211	4,96	281
Razem	61 874	100	64 692	100	2818

Źródło: opracowanie własne, na podstawie A. Böhm, P. Dobosz, P. Jaskanis, J. Purchla, B. Szmygin, *Raport na temat funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989*, Kraków 2008 oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa, <http://www.nid.pl/idm,1164,zestawienia.html> (31.10.2012)

obowiązkiem właścicieli i użytkowników dóbr kultury w zakresie utrzymania ich we właściwym stanie. Polega na zapewnieniu warunków do korzystania z zabytku w sposób zapewniający zachowanie jego wartości, zabezpieczenie i utrzymanie zabytku i jego otoczenia w możliwie najlepszym stanie oraz naukowe badanie i dokumentowanie obiektu. Oznacza to, że odpowiedzialność za utrzymanie właściwego stanu i wykorzystanie obiektu spoczywa głównie na jego właścicielach i użytkownikach.

Na podstawie zapisów zawartych w wyżej wymienionej ustawie opracowywane są zadania i plany strategicznych dokumentów różnego szczebla: Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Narodowego Programu Kultury oraz programów operacyjnych ministra kultury i dziedzictwa narodowego. Głównym założeniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach, który będzie realizowany także poprzez zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków²⁰. Rozszerzenie tego celu zostało ujęte w uzupełnieniu założenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, gdzie misja przedstawia „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższą wartość przenoszoną ponad pokoleniami, określającą całokształt historycznego

i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartość warunkującą tożsamość narodową i zapewniającą ciągłość tradycji i rozwój regionów”²¹. Cele uzupełniające strategii, dla których realizacji opracowano pięć Narodowych Programów Kultury²², obejmują zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego jest prowadzona za pomocą Narodowego Programu Kultury Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013²³. Dziedzictwo kulturowe jest postrzegane nie tylko jako czynnik rozwoju regionów wspierający wzrost ich konkurencyjności dla turystów, inwestorów i mieszkańców, ale także jako podstawa rozwoju kultury i jej upowszechniania na terenie całego kraju. W związku z koniecznością uszczegółowienia Narodowych Programów corocznie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego wprowadza programy operacyjne.

Stan techniczny zabytków w Polsce

Według Narodowego Instytutu Dziedzictwa na dzień 31.12.2011 roku do rejestru zabytków w Polsce wpisano 64 692 obiekty zabytkowe z dziedziny architektury i budownictwa, z czego największy udział przypadła

na obiekty mieszkalne i sakralne. W ciągu pięciu lat liczba zabytków zwiększyła się o ponad 2800, z czego największy wzrost zanotowano wśród obiektów sakralnych (o 650) oraz obiektów mieszkalnych (o 549). Podział ich na poszczególne kategorie według stanu na koniec 2007 i 2011 roku, wraz ze strukturą, przedstawiono w tabeli 1.

Struktura własności zabytków w Polsce nie jest zdominowana przez jakąkolwiek grupę. Największa liczba zabytków, wśród których znajdują się głównie zasoby mieszkaniowe, dwory, pałace, a także obiekty przemysłowe i pojedyncze budowle obronne, np. forty, należy do osób prywatnych (ok. 30%). Drugą co do liczebności grupą właścicieli obiektów zabytkowych stanowią kościoły i związki wyznaniowe, do których należy 24% ogółu zabytków, przede wszystkim świątynie oraz obiekty związane z kultem religijnym i cmentarze. Z kolei 21% zabytków stanowi własność komunalną, 15% – Skarbu Państwa, jednak udział obu grup systematycznie się zmniejsza z powodu prywatyzacji tych obiektów. Bardzo istotne jest to, że aż 8% zabytków ma nieuregulowany stan własności lub nie istnieją jakiegokolwiek informacje w tym zakresie. To rezultat zaszłości związanych z funkcjonującym po 1945 roku mieniem porzuconym lub toczącymi się postępowaniami o nabycie praw własności w drodze tzw. zasiedzenia²⁴.

Biorąc pod uwagę jedynie nieruchomości architektury i budownictwa, w 2007 roku aż 43% obiektów wymagało kapitalnego lub zabezpieczającego remontu, a jedynie ok. 9% obiektów nie potrzebowało żadnych prac konserwatorskich. W porównaniu do stanu w 2005 roku w tym zakresie nie nastąpiła żadna zmiana. Przyczynę tego stanu należy upatrywać w niewydolności systemu finansowania ochrony i konserwacji zabytków. W raporcie dotyczącym funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989 podkreślono, iż „niskie nakłady na renowację zabytków w Polsce są zjawiskiem chronicznym”²⁵. W efekcie maleje również poziom zachowania oryginalnej substancji zabytkowej. Przykładem mogą być liczne pałace i dwory, których degradacja była skutkiem braku należytej dbałości o dziedzictwo kulturowe. W większości przypadków obiekty te były zaadaptowane przez instytucje na różnego rodzaju cele, w tym funkcje mieszkalne, co pociągało liczne wewnętrzne przeróbki przy jednoczesnym braku poczucia odpowiedzialności poszczególnych

użytkowników za całość. Biorąc pod uwagę jedynie nieruchomości architektury i budownictwa w Polsce w 2007 roku²⁶:

- aż 24% obiektów, czyli ponad 13 500 zabytków wymagało kapitalnego remontu,
- 19% obiektów wymagało remontu zabezpieczającego,
- 36% obiektów wymagało drobnych napraw,
- tylko 9% obiektów nie wymagało prac konserwatorskich,
- brak danych w zakresie koniecznych prac remontowych dotyczyło 13% obiektów.

W Polsce bardzo często zabytki są traktowane jako kapitał przejściowy, a umowy ich sprzedaży nie gwarantują prowadzenia przez inwestorów rzetelnych prac rewitalizacyjno-budowlanych, gdyż nie zawierają rygorystycznych warunków realizacji transakcji ani ewentualnych kar w przypadku niewypełnienia zobowiązań umowy. Jednocześnie w wielu przypadkach bardzo późno są wszczynane postępowania przeciwko nieuczciwym inwestorom. Zdegradowany stan zabytków w Polsce potwierdzają wyniki kontroli przeprowadzonej przez Najwyższą Izbę Kontroli (NIK) w okresie od 1 marca do 31 sierpnia 2009 roku, obejmującej ponad 60 zabytków zarządzanych w latach 2004-2008 przez publicznych właścicieli, czyli jednostki samorządu terytorialnego oraz Agencję Nieruchomości Rolnych (ANR), na przykład pałac w Olesinie należący do gminy Kurów, dwór w Kobierzycy oraz zespoły parkowo-dworskie w Dziubdziach i Bełdowie, których właścicielem jest ANR, Oddział w Warszawie. NIK ocenił gospodarowanie i nadzór nad zabytkami negatywnie: „Jedynie część obiektów zabytkowych znajduje się w bardzo dobrym stanie, gdyż ze względu na pierwszorzędne znaczenie dla kultury polskiej są one przedmiotem zainteresowania zarówno służby konserwatorskiej, jak i opinii publicznej. Pozostałe obiekty, w tym przede wszystkim zabytki architektury rezydencjonalnej takie jak dwory, pałace, zespoły budynkowo-parkowe ulegają stopniowemu zniszczeniu”²⁷.

Z raportu Najwyższej Izby Kontroli wynika, że właściciele skontrolowanych zabytków nie podejmowali żadnych działań w celu rewitalizacji zniszczonych lub niszczących obiektów, a w większości przypadków nie posiadali wymaganej przepisami dokumentacji konserwatorskiej (na 42 skontrolowane

obiekty dokumentację miało jedynie 11). Według NIK w dobrym stanie były jedynie te obiekty, w których działały lub działają szkoły lub domy pomocy społecznej. W latach 2004-2008 w 31 zabytkach (na 63 skontrolowane) prowadzono prace poprawiające ich stan. W 32 przypadkach działania ograniczały się do zabcia lub zamurowania okien i drzwi lub ogrodzenia terenu z zamieszczeniem informacji o groźącym zaważeniu. Ponadto właściciele publiczni byli nieskuteczni w przekazywaniu obiektów do użytkowania inwestorom, którzy sfinansowaliby ich rekonstrukcję²⁸.

Takie przykłady można mnożyć. Wśród nich jest pałac w Karżnicy, województwo pomorskie, który jest własnością ANR, Oddział Gdańsk. Po latach zaniedbań, pomimo wcześniejszych decyzji konserwatora zabytków, dopiero w 2010 roku właściciel podjął decyzję o przeprowadzeniu remontu zabezpieczającego obiekt. Przykładem niegospodarności jest też XVI-wieczny pałac w Bożkowie, województwo dolnośląskie, który najpierw został wynajęty szwedzkiemu inwestorowi (ten zaś wbrew zobowiązaniom nie podjął żadnych prac naprawczych), a następnie sprzedany w 2005 roku irlandzkiej firmie Fenelon Group International, która również nie podjęła żadnych działań przez kolejnych pięć lat. Pałac popadł w jeszcze większą ruinę. Podobny los spotkał również pałac w Kopcach, województwo opolskie. W roku 1990 został on sprzedany prywatnemu przedsiębiorcy i przez następnych 20 lat nie doczekał się działań naprawczych. Eklektyczny dwór w Niepruszewie, powiat poznański, został odsprzedany prywatnemu właścicielowi w 2001 roku i dopiero po ośmiu latach konserwator złożył doniesienie o popełnieniu przestępstwa. Neoklasycystyczny dworek na Tracku i secesyjna kamienica przy pl. Bema 2 w Olsztynie to także przykłady ruiny. Należy podkreślić, że niszczenie zabytku jest zagrożone karą nawet pięciu lat pozbawienia wolności²⁹.

Finansowanie ochrony zabytków w Polsce

Wśród czynników kształtujących warunki ochrony nieruchomości zabytkowych w Polsce należy wymienić stan własności, akceptację społeczną, organizację sprawowania opieki i ochrony, w tym kompetencje wykonawców oraz właścicieli, a także źródła i zakres finansowania. Wybór źródeł finansowania ochrony

nieruchomości zabytkowych jest uzależniony od formy jej własności. W pierwszym rządzie są to środki finansowe uzyskiwane z tytułu użytkowania nieruchomości lub prowadzenia działalności gospodarczej w nieruchomości. Mogą to także być nadwyżki finansowe, osiągnięte z działalności gospodarczej właściciela, ale nie związanej z finansowaną nieruchomością. Obce źródła finansowania obejmują natomiast środki pochodzące z budżetu państwa, wydatki jednostek samorządu terytorialnego (JST) różnego szczebla, a także środki unijne w ramach polityki strukturalnej, na które składają się:

- środki z funduszy strukturalnych, dystrybuowane na poziomie krajowym,
- środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw,
- środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej itp.

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa nakłada na samorząd województwa obowiązek wykonania zadań o charakterze wojewódzkim, w które wpisują się także projekty dotyczące kultury i jej ochrony (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zm.). Umocowaniem prawnym wykonywania przez jednostki samorządu terytorialnego (JST) zadań z zakresu ochrony zabytków są także zapisy dwóch innych ustaw: Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) oraz Ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz.U. Nr 249, poz. 2104 z późn. zm.). Z tymi zadaniami wiąże się konieczność finansowania działalności kulturalnej z JST różnego szczebla, które odbywa się poprzez dotacje celowe. W tym celu zarząd województwa musi ogłosić konkurs na wykonywanie zadań publicznych dotyczących realizacji przedsięwzięć z zakresu ochrony zabytków i opieki nad nimi. W zakresie ochrony zabytków z dotacji są współfinansowane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane oraz przygotowywanie dokumentacji dotyczącej zabytków wpisanych do rejestru, które charakteryzują się istotnym znaczeniem historycznym, artystycznym lub kulturowym, a jednocześnie są w złym stanie technicznym.

Ogółem wydatki poszczególnych JST na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego (dział 921) w okresie 2001-2010 zwiększyły się prawie trzykrotnie, z poziomu 1,9 mld zł w 2001 roku do niecałych 5,7 mld

Tabela 2. Wydatki poszczególnych szczebli JST na kulturę i ochronę dziedzictwa (w mln zł) w latach 2001-2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
JST razem	1928	1982	1966	2232	2587	3194	3571	4120	4782	5709
miasta na prawach powiatu	729	905	864	1006	1197	1421	1683	2001	2285	2482
gminy	1120	1022	1047	1165	1328	1690	1810	2035	2400	3092
samorządy województw	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
powiaty	79	54	55	61	62	82	79	84	96	135

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

zł w 2010 roku (tabela 2). Zgodnie z *Raportem dotyczącym finansowania kultury i zarządzania instytucjami kultury* w strukturze wydatków budżetowych przeważają dotacje dla instytucji kultury³⁰. Największy w nich udział miały gminy, które osiągały poziom 49-54%. Wydatki miast na prawach powiatu utrzymywały się na poziomie 38-48% wydatków ogółem JST. Poziom wydatków poniesionych przez powiaty i samorządy województw był znikomy i dopiero od 2004 roku w przypadku powiatów wykazał tendencję rosnącą.

W latach 2001-2010 wydatki gmin i miast na prawach powiatu na cele związane z kulturą oraz ochroną zabytków (dział 921) wykazały znacznie silniejszą tendencję wzrostową, niż miało to miejsce w przypadku wydatków powiatów i samorządów województw. Wydatki gmin na ten cel wzrosły prawie trzykrotnie, z poziomu 1,1 mld zł w 2001 roku do 3 mld zł w 2010 roku, w przypadku miast na prawach powiatu wzrost był jeszcze większy – kwota 730 mln zł zwiększyła się do około 2,5 mld zł w 2010 roku, czyli 3,4 razy, stanowiąc istotny wkład w rozwój kultury. W tej kwocie środki przeznaczone na ochronę zabytków i opiekę nad nimi (rozdział 92120) były jednak znacznie mniejsze. Ponadto należy podkreślić, iż po 2004 roku, czyli po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, widoczny jest wzrost wydatków na cele związane z ochroną zabytków, np. dla wszystkich JST w latach 2001-2003 wydatki zmieniały się od -1% do 3% r./r., podczas gdy po akcesji Polski do UE przyrost wynosi od 12% w 2007/2006 do 23% w 2005/2006. W przypadku miast na prawach powiatu w okresie 2004-2010 coroczny przyrost wydatków wyniósł średnio 16%. Podobnie było w odniesieniu do powiatów, których wydatki przed 2004 roku pozostawały na podobnym poziomie, a po 2004 roku – rosły średnio o 17%. Świadczy to o istotnym wpływie środków pomocy UE na finansowanie ochrony zabytków w Polsce.

Jak przedstawiono w tabeli 3, w 2001 roku na cele związane z ochroną zabytków gminy i miasta na prawach powiatu wydały jedynie niecałe 66 mln zł, co stanowiło 3,58% całości ich wydatków w dziale 921. Widoczna jest silna tendencja wzrostowa, gdyż w 2010 roku wydatki te nie tylko wzrosły ponad sześciokrotnie, ale także ich udział w budżecie gmin w dziale 921 wyniósł ponad 7,5%. W przypadku wydatków na ochronę i konserwację zabytków najbardziej wzrosły w województwie świętokrzyskim (56 razy) oraz w województwach mazowieckim i opolskim (odpowiednio prawie 25 i 22 razy). Jednakże ich udział w budżecie działu 921 nie odbiega od wyników w większości Polski. W przypadku województw: kujawsko-pomorskiego, opolskiego i małopolskiego udział wydatków rozdziału 92120 w całości wydatków działu 921 jest najwyższy i wynosi odpowiednio: 14,69%, 13,25% i 11,74%. Województwem, gdzie dynamika zmian jest najslabsza, w wartościach zarówno bezwzględnych, jak i względnych, jest województwo łódzkie. Wydatki na konserwację i ochronę zabytków wzrosły tam jedynie nieco ponad dwa razy, a ich udział w całości wydatków na kulturę i zabytki spadł z poziomu 3,72% w 2001 roku do 3,52% w 2011 roku i stanowił najniższy udział w porównaniu z budżetami gmin i miast na prawach powiatu w pozostałych województwach.

Porównanie struktury wydatków według województw na poziomie gmin i miast na prawach powiatu w badanym okresie (tabela 4) pozwala wyciągnąć następujący wniosek: największe zmiany nastąpiły w przypadku województw: śląskiego, mazowieckiego, małopolskiego i lubelskiego.

W żadnym roku struktura rozłożenia zabytków w Polsce nie pokrywała się ze strukturą wydatków na ich ochronę na poziomie gmin i miast na prawach powiatu. Największy udział w wydatkach przypada na

Tabela 3. Wydatki (w tys. zł) gmin ogółem oraz miast na prawach powiatu na ochronę zabytków (rozdział 92120) według województw

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
POLSKA wydatki w dziale 921	1 849 446	1 927 522	1 911 065	2 170 451	2 524 851	3 111 333	3 492 324	4 035 853	4 685 422	5 573 909
wydatki w rozdziale 92120	66 267	63 911	50 518	76 237	104 710	210 581	289 089	336 899	316 996	418 440
udział jako % wydatków w dziale 921	3,58	3,32	2,64	3,51	4,15	6,77	8,28	8,35	6,77	7,51
DOLNOŚLĄSKIE wydatki w dziale 921	213 153	205 979	189 685	215 813	258 030	322 672	378 141	446 868	495 645	554 932
wydatki w rozdziale 92120	14 572	16 585	7256	11 373	19 277	27 094	41 135	50 265	47 820	53 223
udział jako % wydatków w dziale 921	6,84	8,05	3,83	5,27	7,47	8,40	10,88	11,25	9,65	9,59
KUJAWSKO-POMORSKIE wydatki w dziale 921	80 348	81 045	84 684	92 257	105 900	148 410	174 202	178 196	190 181	258 352
wydatki w rozdziale 92120	3960	3100	3322	3659	8144	20 999	20 114	32 092	24 357	37 959
udział jako % wydatków w dziale 921	4,93	3,82	3,92	3,97	7,69	14,15	11,55	18,01	12,81	14,69
LUBELSKIE wydatki w dziale 921	80 392	81 234	89 524	91 028	103 113	130 669	159 924	170 815	203 754	258 046
wydatki w rozdziale 92120	3489	2921	2671	1989	2235	13 309	26 153	34 191	27 194	18 041
udział jako % wydatków w dziale 921	4,34	3,60	2,98	2,18	2,17	10,19	16,35	20,02	13,35	6,99
LUBUSKIE wydatki w dziale 921	49 496	47 232	47 068	57 750	59 966	82 368	88 107	98 232	172 213	211 119
wydatki w rozdziale 92120	3552	2441	1246	3216	1799	3886	7209	9115	9399	17 161
udział jako % wydatków w dziale 921	7,18	5,17	2,65	5,57	3,00	4,72	8,18	9,28	5,46	8,13
ŁÓDZKIE wydatki w dziale 921	120 017	126 520	117 137	133 940	140 963	164 040	206 032	243 178	256 799	298 048
wydatki w rozdziale 92120	4463	4923	5530	7017	9558	13 557	10 566	18 409	11 651	10 485
udział jako % wydatków w dziale 921	3,72	3,89	4,72	5,24	6,78	8,26	5,13	7,57	4,54	3,52
MAŁOPOLSKIE wydatki w dziale 921	154 085	157 015	164 627	184 246	240 562	278 658	283 509	324 139	414 743	494 121
wydatki w rozdziale 92120	7375	4926	3810	14 658	17 511	36 747	28 746	14 898	35 991	57 996
udział jako % wydatków w dziale 921	4,79	3,14	2,31	7,96	7,28	13,19	10,14	4,60	8,68	11,74
MAZOWIECKIE wydatki w dziale 921	263 609	299 236	288 558	382 304	467 401	528 060	604 916	801 708	939 015	1 024 733
wydatki w rozdziale 92120	2768	1206	1357	4301	8903	18 682	54 070	73 121	43 964	69 034
udział jako % wydatków w dziale 921	1,05	0,40	0,47	1,12	1,90	3,54	8,94	9,12	4,68	6,74
OPOLSKIE wydatki w dziale 921	45 100	46 203	47 996	53 937	61 061	86 164	89 881	103 934	122 364	172 854
wydatki w rozdziale 92120	1039	1655	1110	1825	1953	8517	11 846	15 895	12 336	22 911
udział jako % wydatków w dziale 921	2,30	3,58	2,31	3,38	3,20	9,88	13,18	15,29	10,08	13,25
PODKARPACKIE wydatki w dziale 921	82 068	85 989	89 300	100 977	114 676	140 707	177 101	184 825	192 567	236 500
wydatki w rozdziale 92120	2638	1613	1594	3223	3950	8851	27 621	15 388	12 283	18 245
udział jako % wydatków w dziale 921	3,21	1,88	1,79	3,19	3,44	6,29	15,60	8,33	6,38	7,71

PODLASKIE wydatki w dziale 921	46 507	48 546	52 939	50 026	59 033	78 623	81 592	86 169	107 552	146 561
wydatki w rozdziale 92120	936	1432	1880	1609	1413	2254	2280	2465	5139	9271
udział jako % wydatków w dziale 921	2,01	2,95	3,55	3,22	2,39	2,87	2,79	2,86	4,78	6,33
POMORSKIE wydatki w dziale 921	105 234	108 010	109 283	126 078	133 137	198 447	193 128	248 557	279 954	332 832
wydatki w rozdziale 92120	3319	3189	3345	5369	6737	16 862	14 495	12 693	10 989	19 925
udział jako % wydatków w dziale 921	3,15	2,95	3,06	4,26	5,06	8,50	7,51	5,11	3,93	5,99
ŚLĄSKIE wydatki w dziale 921	263 305	283 882	267 809	292 238	334 220	385 108	437 292	450 514	524 327	565 995
wydatki w rozdziale 92120	9242	13 064	6606	6450	8593	13 793	11 209	17 268	31 532	32 882
udział jako % wydatków w dziale 921	3,51	4,60	2,47	2,21	2,57	3,58	2,56	3,85	6,01	5,81
ŚWIĘTOKRZYSKIE wydatki w dziale 921	38 808	44 769	42 068	46 418	57 839	65 514	69 633	83 106	103 952	158 623
wydatki w rozdziale 92120	235	175	331	345	517	1745	1418	2028	3286	13 400
udział jako % wydatków w dziale 921	0,61	0,39	0,79	0,74	0,89	2,66	2,04	2,44	3,16	8,45
WARMIŃSKO-MAZURSKIE wydatki w dziale 921	60 475	60 765	62 278	68 966	78 082	105 776	113 697	123 678	125 206	183 174
wydatki w rozdziale 92120	1377	1220	1814	2964	1988	6840	12 360	15 264	8482	12 054
udział jako % wydatków w dziale 921	2,28	2,01	2,91	4,30	2,55	6,47	10,87	12,34	6,77	6,58
WIELKOPOLSKIE wydatki w dziale 921	165 706	165 105	170 770	175 807	195 061	235 795	266 218	301 175	329 599	409 636
wydatki w rozdziale 92120	5059	2758	5147	4112	4782	8632	12 963	13 463	13 332	14 925
udział jako % wydatków w dziale 921	3,05	1,67	3,01	2,34	2,45	3,66	4,87	4,47	4,04	3,64
ZACHODNIOPOMORSKIE wydatki w dziale 921	81 143	85 991	87 340	98 665	115 806	160 321	168 950	190 758	227 549	268 382
wydatki w rozdziale 92120	2242	2702	3497	4126	7352	8814	6902	10 346	19 241	10 927
udział jako % wydatków w dziale 921	2,76	3,14	4,00	4,18	6,35	5,50	4,09	5,42	8,46	4,07

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

województwo dolnośląskie (udział w przedziale 13% do 26%), posiadające 12% zabytków nieruchomych w Polsce, podczas gdy województwo świętokrzyskie ma najniższy udział – ok. 1%, przy najmniejszym udziale w liczbie zabytków – 2%. W większości województw udział w strukturze finansowania jest mniejszy niż udział w liczbie zlokalizowanych zabytków.

Źródła unijne

Atrakcyjność turystyczna Polski wiąże się między innymi z wyjątkowymi walorami dziedzictwa kulturowego i zasobami naturalnymi, które mogą stanowić jeden z elementów konkurencyjności kraju. Celem polityki w tym zakresie jest zrównoważony rozwój, czyli

efektywne wykorzystanie tych zasobów przy jednoczesnej ich ochronie. Działania podejmowane w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego i infrastruktury kultury spełniają dwa główne cele o charakterze społecznym i gospodarczym. Z jednej strony mają za zadanie zwiększenie dostępu ludności do kultury oraz podniesienie świadomości kulturalnej społeczeństwa, z drugiej zaś – rewitalizacja infrastruktury zabytkowej przyczynia się do rozbudowy infrastruktury turystycznej³¹. W związku z tym Polska korzystała już ze środków pomocy unijnej w ramach perspektywy budżetowej, począwszy od akcesji do Unii Europejskiej.

Programy operacyjne realizują cele zawarte w polityce strukturalnej Unii Europejskiej, której priorytetem jest podnoszenie konkurencyjności regionów oraz

Tabela 4. Struktura (w %) wydatków gmin i miast na prawach powiatu w Polsce na ochronę zabytków (rozdział 92120) w latach 2001-2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Liczba zabytków
Polska	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Dolnośląskie	22,0	26,0	14,4	14,9	18,4	12,9	14,2	14,9	15,1	12,7	12,5
Kujawsko-Pomorskie	6,0	4,9	6,6	4,8	7,8	10,0	7,0	9,5	7,7	9,1	4,4
Lubelskie	5,3	4,6	5,3	2,6	2,1	6,3	9,0	10,1	8,6	4,3	5,6
Lubuskie	5,4	3,8	2,5	4,2	1,7	1,8	2,5	2,7	3,0	4,1	5,8
Łódzkie	6,7	7,7	10,9	9,2	9,1	6,4	3,7	5,5	3,7	2,5	3,9
Małopolskie	11,1	7,7	7,5	19,2	16,7	17,5	9,9	4,4	11,4	13,9	7,6
Mazowieckie	4,2	1,9	2,7	5,6	8,5	8,9	18,7	21,7	13,9	16,5	9,7
Opolskie	1,6	2,6	2,2	2,4	1,9	4,0	4,1	4,7	3,9	5,5	4,5
Podkarpackie	4,0	2,5	3,2	4,2	3,8	4,2	9,6	4,6	3,9	4,4	5,6
Podlaskie	1,4	2,2	3,7	2,1	1,3	1,1	0,8	0,7	1,6	2,2	3,5
Pomorskie	5,0	5,0	6,6	7,0	6,4	8,0	5,0	3,8	3,5	4,8	4,6
Śląskie	13,9	20,4	13,1	8,5	8,2	6,6	3,9	5,1	9,9	7,9	5,7
Świętokrzyskie	0,4	0,3	0,7	0,5	0,5	0,8	0,5	0,6	1,0	3,2	2,4
Warmińsko-Mazurskie	2,1	1,9	3,6	3,9	1,9	3,2	4,3	4,5	2,7	2,9	8,8
Wielkopolskie	7,6	4,3	10,2	5,4	4,6	4,1	4,5	4,0	4,2	3,6	10,6
Zachodniopomorskie	3,4	4,2	6,9	5,4	7,0	4,2	2,4	3,1	6,1	2,6	4,9

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

promowanie zrównoważonego rozwoju poprzez tworzenie warunków do wzrostu inwestycji na poziomach regionalnym i lokalnym, w tym także poprzez działania w zakresie szeroko rozumianej ochrony kultury. Wśród programów operacyjnych są programy o oddziaływaniu zarówno horyzontalnym, jak i regionalnym. Ich działania są komplementarne, dzięki czemu podejmowane przedsięwzięcia będą w istotny sposób oddziaływać na wzrost gospodarczy i poprawę warunków życia mieszkańców. W zakresie ochrony dziedzictwa narodowego w tym celu planuje się urozmaicenie oferty kulturalnej Polski, przy jednoczesnym podniesieniu atrakcyjności inwestycyjnej kraju, co powinno spowodować zwiększenie liczby turystów zagranicznych.

W okresie 2004-2006 ochrona dziedzictwa narodowego była finansowana z funduszy następujących programów operacyjnych:

- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR),
- Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich (SPO ROL),

- Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP).

W latach 2004-2006 zrealizowano projekty z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa o łącznej wartości 1,7 mld zł, co w ponad 80%, tj. w kwocie 1,4 mld zł, sfinansowano w ramach programu ZPORR. W dużo mniejszym stopniu działania w zakresie kultury finansował SPO ROL (294,5 mln zł), a pozostałe środki, o łącznej wartości około 1 mln zł, pochodziły z SPO WKP³². W ramach ZPORR odrestaurowano i odremontowano 37 obiektów historycznych o łącznej powierzchni około 121 tys. m², a ponadto 17 obiektów zabytkowych zaadaptowano na cele kulturalne i turystyczne. W podobnym celu zagospodarowano 65 ha powierzchni parków narodowych, krajobrazowych i innych form ochrony przyrody. Zgodnie ze stanem na dzień 31 sierpnia 2008 roku w ramach tego działania wartość umów podpisanych z beneficjentami kształtowała się na poziomie 795 mln zł, tj. 104,95% całej kwoty przyznanej alokacji w tym zakresie, wartość dokonanych płatności zaś wyniosła 667 mln zł (88,12%)³³. Przykładową inwestycją zrealizowaną

1

2

w ramach ZPORR była modernizacja i rewaloryzacja budynków Biblioteki PAN w Gdańsku (il. 1, 2). Całkowita wartość projektu wyniosła 9,6 mln zł, w tym wartość dofinansowania ze środków UE – 2,3 mln zł.

W bieżącej perspektywie budżetowej 2007-2013 możliwe jest otrzymanie przez różnych beneficjentów, w tym stowarzyszenia, organizacje pozarządowe i osoby prywatne, środków pomocowych związanych z ratowaniem dziedzictwa kulturowego w ramach następujących programów:

- Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego (RPO PO),
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ),
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PO PROW),
- Programy Operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej (PO EWT), w tym Program Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk.

Regionalne Programy Operacyjne (RPO)

Programy regionalne – tworzone przez każde województwo – uwzględniają analizę społeczno-gospodarczą opartą na metodzie SWOT. Dofinansowanie projektów ze środków alokowanych w ramach RPO musi być spójne z wytycznymi zawartymi w nadrzędnych dokumentach, krajowych i unijnych. Dotyczy to również działań związanych ze wsparciem kultury i zachowaniem dziedzictwa narodowego. W RPO w ramach ochrony zabytków zagwarantowano wsparcie dla projektów z zakresu budowy, rozbudowy oraz rozwoju publicznej infrastruktury kultury³⁴. Ogólny budżet wszystkich RPO w okresie 2007-2013

wyniesie około 16,6 mld euro, na cele związane z kulturą i ochroną dziedzictwa przeznaczono kwotę 2,219 mld zł. Udział planowanych wydatków związanych z kulturą stanowi średnio 3,8% budżetu RPO, przy jednoczesnym zróżnicowaniu alokacji pomiędzy poszczególnymi RPO od 1,51% w województwie podkarpackim do 7,76% w województwie małopolskim. W ramach poszczególnych kategorii interwencji związanych z ochroną zabytków przeznaczono łącznie³⁵:

- na ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego – 284,5 mln euro,
- na rozwój infrastruktury kulturalnej – 268,3 mln euro,
- na pomoc w poprawie usług kulturalnych – 76,3 mln euro.

Ministerstwo Rozwoju Regionalnego poinformowało, że do 30 kwietnia 2012 roku podpisano umowy lub wydano pozytywne decyzje na współfinansowanie projektów z zakresu kultury na łączną kwotę 2,3 mld zł, co stanowi 4,2% wszystkich podpisanych umów i wydanych decyzji w ramach RPO. To prawie 90% alokacji przyznanej na ten cel („kategorie interwencji”). Jednocześnie wydatki w obszarze kultury wykazane przez beneficjentów we wnioskach o płatność nie przekroczyły 1,5 mld zł, stanowiąc 4,5% wydatków ogółem zgłoszonych w tym okresie przez beneficjentów i ponad 55% alokacji środków w ramach kategorii Kultura³⁶.

Przykładem zabytku, którego odnowa sfinansowana została ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego jest kościół pw. św. Jana w Gdańsku (il. 3, 4). Celem projektu jest rewaloryzacja świątyni noszącej do dziś ślady działań wojennych. Wartość całego projektu wynosi 16,8 mln zł, a dofinansowanie ze środków UE – niecałe 11,3 mln zł.

3

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ)

Ochrona zabytków jest także wymieniana jako jeden z głównych celów w POIiŚ, gdzie określono go jako „podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowania tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej”³⁷. Kultura, w tym ochrona dziedzictwa narodowego, to jeden z obszarów, w ramach których zaplanowano wzrost atrakcyjności Polski i regionów³⁸. Przewidziano w nim realizację projektów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym, europejskim i światowym. Priorytetem obejmującym bezpośrednio cele w tym zakresie jest Priorytet XI Kultura i dziedzictwo kulturowe, gdzie przewidziano alokację wkładu Wspólnoty w kwocie około 490 mln euro (około 2,017 mld zł)³⁹. Wśród celów szczegółowych tej osi wymieniono poprawę stanu infrastruktury kultury oraz ochronę, zachowanie i efektywne wykorzystanie dziedzictwa, w tym zabytków nieruchomości. Oś priorytetowa XI została podzielona na trzy działania, wśród których cel ochrony zabytków zawarto w Działaniu 11.1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego

4

o znaczeniu ponadregionalnym. Alokacja środków UE na to działanie wynosi 101,02 mln euro (około 416 mln zł)⁴⁰, a głównym celem jest ochrona, zachowanie i efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym. Projekty kwalifikowane do współfinansowania muszą dotyczyć rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, restauracji, zachowania, a także adaptacji na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Zgodnie z informacjami na koniec lutego 2012 roku na Liście projektów indywidualnych w obszarze Kultura znajdują się 24 projekty tzw. systemowe, o łącznej wartości 1,185 mld zł. Dotychczas dofinansowanie przyznano na 745 umów konkursowych, co stanowi 32% alokacji. Umów o dofinansowanie podpisano na łączną kwotę 2,002 mld zł, co oznacza 87% alokacji środków na ten cel. To priorytet o dotychczas najwyższym stopniu realizacji w tym zakresie. Według stanu na 30 kwietnia 2012 roku do systemu KSI (SIMIK 07-13) wprowadzono poprawnie wnioski o dofinansowanie projektów z zakresu Kultura o łącznej wartości 4,746 mld zł. Kwota wydatków kwalifikowanych wykazanych przez beneficjentów we wnioskach o płatność wyniosła 1 mld zł, wartość wydatków kwalifikowanych w części UE to 734 mln zł⁴¹.

1. Biblioteka PAN w Gdańsku. Fot. archiwum prywatne
1. PAN (Polish Academy of Sciences) Library in Gdańsk. Photo: private archive
2. Biblioteka PAN w Gdańsku. Tablica z informacją o projekcie. Fot. archiwum prywatne
2. PAN (Polish Academy of Sciences) Library in Gdańsk. Information board of the project. Photo: private archive
3. Kościół pw. św. Jana w Gdańsku. Fot. archiwum prywatne
3. St. John church in Gdańsk. Photo: private archive
4. Kościół pw. św. Jana w Gdańsku. Tablica z informacją o projekcie. Fot. archiwum prywatne
4. St. John church. Information board of the project. Photo: private archive

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013

Wprowadzie Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 nie jest finansowany z funduszy strukturalnych, to jego cele wpisują się w założenia polityki strukturalnej UE. Jest to instrument polityki UE w zakresie rolnictwa, gdyż obejmuje szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich. Celem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, oprócz poprawy konkurencyjności sektora i środowiska naturalnego, jest również podniesienie jakości życia i różnicowanie gospodarki wiejskiej, które mają zostać osiągnięte dzięki odnowie wsi oraz poprawie stanu przyrody i dziedzictwa kulturowego, jak również poprzez zapewnienie pracy i dochodów z pozarolniczej działalności, rozwój turystyki i usług czy wspieranie rozwoju produktów regionalnych i lokalnych. Priorytetem realizującym wyżej wymienione cele jest oś priorytetowa nr 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, na której realizację przeznaczono 3,4 mld euro, co stanowi około 19% środków dostępnych w ramach całego programu operacyjnego. Oś priorytetową nr 3 podzielono na cztery działania, wśród których Działanie nr 3.3. Odnowa i rozwój wsi wpisuje się bezpośrednio w realizację ochrony zabytków w Polsce, gdyż w tym przypadku planuje się przede wszystkim podjęcie działań stymulujących rozwój społeczno-ekonomiczny obszarów wiejskich oraz aktywizację ich mieszkańców. Będzie temu służyć wspieranie finansowe procesu inwestycyjnego w zakresie projektów dotyczących zagospodarowania przestrzeni publicznej, w tym utrzymania oraz odbudowy stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, a także podniesienie atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich. Działanie to wpłynie korzystnie głównie na zabezpieczenie przed degradacją dziedzictwa kulturowego, a w ten sposób umożliwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej oraz zachowanie specyfiki obszarów wiejskich⁴².

Ochrona zabytków może także być finansowana w ramach środków pochodzących z programu Leader, który stanowi Priorytet IV tego programu operacyjnego. Program ten służy aktywizacji społeczności wiejskiej między innymi poprzez budowę potencjału społecznego na wsi oraz poprawę zarządzania zasobami lokalnymi, przy jednoczesnej ich waloryzacji. Ponadto

celem programu jest poprawa samoorganizacji oraz zarządzania na poziomie lokalnym, jak również wdrażanie oddolnych zintegrowanych strategii lokalnych, co pozwoli na zapewnienie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, w tym zachowanie dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego wsi⁴³. Dofinansowanie można uzyskać na działania z zakresu remontu i konserwacji obiektów zabytkowych oraz na przedsięwzięcia związane z poprawą i rozwojem elementów infrastruktury, które stanowią główną atrakcję turystyczną obszaru. Realizowane projekty dotyczą także odbudowy, odnowienia lub oznakowania budowli i obiektów małej architektury.

Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej

Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej koncentruje się na rozwoju europejskiej współpracy terytorialnej, który stanowi jedno z głównych zamierzeń unijnej polityki strukturalnej. Jego realizacja polega na współpracy regionów UE leżących wzdłuż granic krajów sąsiadujących, będących członkami UE, przy wspólnych projektach o charakterze innowacyjnym oraz poprzez wymianę wiedzy i przykładów dobrych praktyk pomiędzy regionami⁴⁴. Ogólnym celem programów jest wzmocnienie zrównoważonego rozwoju obszaru danego regionu poprzez wspólne działania podnoszące konkurencyjność i wzmacniające integrację międzyinstytucjonalną i społeczną. Zachowanie zabytków realizowane w ramach ochrony krajobrazów kulturowych i naturalnych jest skierowane na promocję tych regionów jako jednych z najatrakcyjniejszych turystycznie miejsc Unii Europejskiej. Z tych powodów oś priorytetowa programu koncentrują się jednocześnie na atrakcyjności i wspólnej tożsamości, a także konkurencyjności gospodarczej⁴⁵. W ramach europejskiej współpracy terytorialnej Polska, jako jeden z partnerów, bierze udział w siedmiu programach. Partnerami Polski są Szwecja, Dania, Niemcy, Czechy, Słowacja i Litwa. Przedsięwzięcia o charakterze ochrony zabytków zostały wpisane w różne priorytety, w zależności od programu. Na wspomniane priorytety przeznaczono łącznie 445,1 mln euro, co stanowi nieco ponad 43% ogólnego budżetu tych programów operacyjnych, który wynosi 1,029 mld euro. Największą kwotę alokowaną na te priorytety przeznaczono w ramach

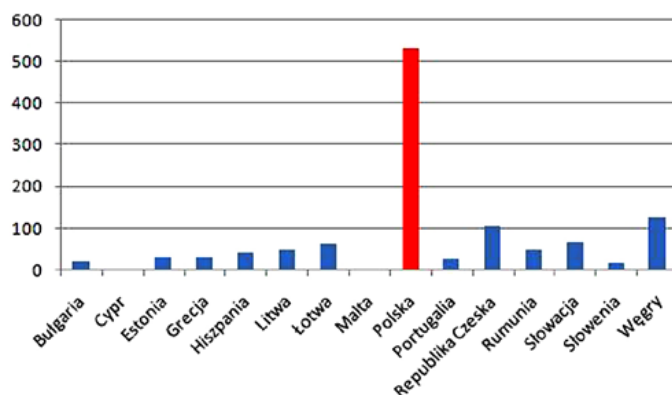
PO Polska – Saksonia, tj. 116,2 mln euro. Najmniejszą kwotę, tj. 42,7 mln euro, alokowano na Priorytet II, który dotyczy atrakcyjności i wspólnej tożsamości, w przypadku PO Południowy Bałtyk. W ramach tego priorytetu położono nacisk na działania promujące zrównoważone wykorzystanie gospodarcze zasobów naturalnych i dziedzictwo kulturowe, ze zwróceniem szczególnej uwagi między innymi na turystykę. W ramach osi priorytetowej wyodrębniono Działanie nr 2.3. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa naturalnego i kulturowego dla rozwoju regionalnego, które jest zorientowane między innymi na działania promujące zrównoważone gospodarcze wykorzystywanie zasobów naturalnych i dziedzictwa kulturowego, ze zwróceniem szczególnej uwagi na turystykę.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy

Wśród możliwości dofinansowania przedsięwzięć nie tylko z zakresu kultury, a szczególnie ochrony zabytków, znajdują się także inne źródła niż środki związane z polityką strukturalną UE. Przykładem tego rodzaju wsparcia są środki udostępnione nowym państwom członkowskim UE w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Środki są dostępne w ramach Układu o utworzeniu Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), sygnowanego przez 27 państw członkowskich Unii Europejskiej oraz państwa członkowskie Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu: Islandię, Lichtenstein i Norwegię. Na mocy tego układu Norwegia, Islandia i Lichtenstein korzystają z przywilejów Rynku Wewnętrznego, jednakże zobowiązane są do udzielania finansowego wsparcia uboższym członkom UE. W latach 2004-2009 Polska była głównym beneficjentem pomocy z tego źródła. W ramach obu mechanizmów przyznano Polsce środki w wysokości 533,6 mln euro. Alokację środków według państw beneficjentów przedstawiono na wykresie 1.

Ochrona zabytkowego dziedzictwa Europy, ze szczególnym uwzględnieniem nowych członków UE, wpisuje się bezpośrednio w główne cele Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu

Wykres 1. Podział środków według państw

Źródło: <http://www.eog.mkidn.gov.pl/o-mechanizmach-finansowych/> (15.06.2010)

Finansowego, którymi są przedsięwzięcia stymulujące rozwój i przyczyniające się do zmniejszania dysproporcji ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W latach 2004-2009 wsparciem dla Polski objęto 10 obszarów priorytetowych, wśród których Priorytetem III była ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego. Na realizację tego działania początkowo przeznaczono 70 mln euro (13,1% całości środków przyznanych Polsce). Kwota ta została ostatecznie zwiększona do 88,4 mln euro (co stanowi 15,8% całkowitej puli środków przyznanych Polsce).

Na dofinansowanie mogły liczyć projekty, które były ukierunkowane na zachowanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim wraz z otoczeniem oraz wykreowanie narodowych produktów turystyki kulturowej w historycznych miastach Polski. Powyższe cele wynikają z roli, jaką kultura pełni w życiu społecznym, integrując i budując poczucie tożsamości regionalnej i narodowej. Jest ona uniwersalnym instrumentem rozwijania współpracy międzynarodowej i kształtowania wspólnej, europejskiej tożsamości kulturowej i społecznej. Jednocześnie, podnosząc atrakcyjność regionów z punktu widzenia mieszkańców, turystów oraz inwestorów, kultura jest czynnikiem znacząco wpływającym na ekonomiczny rozwój kraju poprzez udział w wytwarzaniu PKB, tworzenie nowych miejsc pracy i podnoszenie jakości życia mieszkańców⁴⁶. W ramach tego priorytetu były możliwe rewitalizacja, konserwacja, renowacja, modernizacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętej strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej, w tym historycznych obszarów miejskich, zespołów

fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, obiektów przemysłowych.

W latach 2006-2009 w ramach alokacji na Priorytet III Polska wykonała 34 projekty, z czego w pierwszym naborze, który miał miejsce w 2006 roku, dofinansowanie o łącznej wartości 30,8 mln euro uzyskało 14 projektów. W rezultacie drugiego naboru, w 2007 roku, kolejnych 15 projektów uzyskało dotację w kwocie 41,9 mln euro. W związku z wcześniejszymi oszczędnościami i zwiększeniem alokacji w latach 2008-2009 realizacja kolejnych pięciu projektów została zatwierdzona do współfinansowania⁴⁷. Części tych projektów jeszcze nie zakończono. Najwyższa dotacja, w wysokości 8,5 mln euro, została przyznana na projekt dotyczący przebudowy i rozbudowy infrastruktury kulturalnej Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku na potrzeby Ośrodka Kultury Morskiej. Projekt w zakresie konserwacji, renowacji i adaptacji na cele kultury zespołów fortyfikacji Starego Miasta w Zamościu to projekt o charakterze ochrony zabytków nieruchomych, który otrzymał drugą co do wielkości dotację, w kwocie 5,9 mln euro.

Podsumowanie

Opierając się na przeprowadzonych analizach, można stwierdzić, że w Polsce zabytki są niedoceniane, co przyczynia się do niepełnego wykorzystywania ich jako elementu wsparcia rozwoju regionalnego. Należy podkreślić, iż ochrona zabytków jest problemem ważnym, aczkolwiek nadal w niewielkim stopniu rozpatrywanym. W czasach globalizacji życia społecznego i gospodarczego można zauważyć marginalizację problemów ochrony dziedzictwa kulturowego⁴⁸. Z jednej strony świadczą o tym wieloletnie zaniedbania w zakresie rewitalizacji, konserwacji i utrzymania

obiektów zabytkowych, z drugiej – wciąż stosunkowo niewielki nakład środków finansowych w tym zakresie. To źródła i zakres finansowania stanowią jeden z czynników kształtujących warunki ochrony zabytków. Głównymi źródłami ratowania polskich zabytków są środki budżetowe i pozabudżetowe pochodzenia krajowego i zagranicznego. Po akcesji do Unii Europejskiej ochrona zabytków jest jedną z dziedzin ekonomicznych, która może ubiegać się o finansowanie ze środków strukturalnych. Środki pomocowe dostępne są w ramach różnych programów operacyjnych od początku członkostwa Polski w UE. Dostępność tych środków spowodowała wzrost możliwości prowadzenia działań o charakterze ochrony i odnowy zabytków. Na te cele przyznano Polsce około 1,7 mld zł dotacji w okresie budżetowania 2004-2006, zaś w latach 2007-2013 tylko w ramach poszczególnych regionalnych programów operacyjnych i PO Infrastruktura i Środowisko jest to kwota ponad 2,6 mld zł. Mimo że w większości przypadków w ramach programów operacyjnych w bieżącej perspektywie budżetowej o współfinansowanie unijne mogą ubiegać się projekty o stosunkowo wysokiej wartości budżetu, niezaprzeczalnie jest to jedna z istotniejszych szans na zmianę podejścia władz administracyjnych różnego szczebla, a także społeczeństwa, do kwestii opieki nad nieruchomościami o wysokiej wartości historycznej, jak również na nowe spojrzenie na rewitalizację obiektów zabytkowych stanowiącą element procesów ściśle związanych z rozwojem regionalnym. ■

Dr Katarzyna Kubiszewska jest adiunktem w Zakładzie Finansów Katedry Analiz Ekonomicznych i Finansów na Wydziale Ekonomii i Zarządzania Politechniki Gdańskiej. Absolwentka Wydziału Ekonomicznego na Uniwersytecie Gdańskim. Zajmuje się problematyką transformacji ekonomicznej, jak również rolą dziedzictwa historycznego w rozwoju gospodarczym.

Przypisy

- 1 A. Böhm, P. Dobosz, P. Jaskanis, J. Purchla, B. Szmygin, *Raport na temat funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989*, Kraków 2008, s. 26-29.
- 2 M. Głuszak, *Praktyka ochrony i odnowy zabytków w Polsce w świetle przepisów prawnych oraz standardów międzynarodowych*, [w:] „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, nr 687, Kraków 2005, s. 62.

- 3 Zob. M. Arsyński, *Idea – Pamięć – Troska. Rola zabytków w przestrzeni społecznej i formy działań na rzecz ich zachowania od starożytności do połowy XX wieku*, Malbork 2007.
- 4 Prace konserwatorskie obejmują badanie, inwentaryzację i utrzymanie obiektu zabytkowego w dobrym stanie technicznym.
- 5 Prace restauratorskie obejmują działania, których celem jest przywrócenie uszkodzonej lub zmienionej budowli jej dawniejszej formy architektonicznej, wartości artystycznej i użytkowej.

- 6 K. Zajdler, *Prawo ochrony dziedzictwa kultury*, Warszawa 2007, s. 83; M. Głuszak, jw., s. 65.
- 7 Karta była wynikiem analizy referatów przedstawionych na I Międzynarodowym Kongresie w Atenach w 1931 r., powołanym przez Międzynarodowe Biuro Muzeów przy Międzynarodowym Instytucie Współpracy Intelktualnej.
- 8 P. Dettloff, *Odbudowa i restauracja zabytków architektury w Polsce w latach 1918-1930. Teoria i praktyka*, Kraków, 2006, s. 400.
- 9 Dokument powstał podczas II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Konserwatorów, który odbył się w Wenecji w 1964 r.
- 10 *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites*, Wenecja 1964.
- 11 *Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas*, Washington 1987.
- 12 Dokument powstał podczas XI Generalnego Zgromadzenia ICOMOS w Sofii w 1996 r.
- 13 *Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites*, Sofia 1996.
- 14 Wersja skonsolidowana Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, Dz.U. UE nr C 321 E z 29 grudnia 2006 r.
- 15 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- 16 Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z dnia 31.10.1918 r., Dz.U. z 1918 r., Nr 16, poz. 36.
- 17 Zob. P. Dobosz, *Ponadczasowe wartości dekretu Rady Regencyjnej z dnia 31 października 1918 r. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury*, [w:] *Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki*, t. III, *Prawna ochrona dziedzictwa kulturowego*, Poznań 2007.
- 18 *90 lat Służby Ochrony Zabytków w Polsce*, Wojanów-Wrocław 2008.
- 19 Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568.
- 20 *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013*, Warszawa 2005, s. 119.
- 21 *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*, Warszawa 2005, s. 74.
- 22 *Dotyczą pięciu strategicznych obszarów: dziedzictwo kulturowe, szkolnictwo artystyczne i promocja młodych twórców, instytucje artystyczne i promocja twórczości, czytelnictwo i sektor książki, sztuka współczesna*.
- 23 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finanse/programy-ministra/programy-mkidn-2010.php> (22.06.2010).
- 24 A. Böhm, P. Dobosz, P. Jaskanis, J. Purchla, B. Szmygin, jw., s. 81.
- 25 Tamże, 2008, s. 25.
- 26 Tamże, 2008, s. 82.
- 27 *Jak niszczeję polskie zabytki?*, wirtualny portal gospodarczy, <http://www.wnp.pl/wiadomosci/jak-niszczaja-polskie-zabytki>, 109435_1_0_0_0_1.html (05.11.2010).
- 28 Tamże.
- 29 K. Dziurdzia, M. Kowalczyk, *Finanse publiczne z zabytkami w tle*, http://pieniadze.gazeta.pl/Gospodarka/1,125032,9456904,Finanse_publiczne_z_zabytkami_w_tle.html (13.04.2011).
- 30 J. Głowacki, J. Hausner, K. Jakóbiak, K. Markiel, A. Mituś, M. Żabiński, *Raport o finansowaniu kultury i zarządzaniu instytucjami kultury, Raport o stanie kultury*, Kraków 2008, s. 77.
- 31 Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, 2007, s. 116.
- 32 J. Głowacki, J. Hausner, K. Jakóbiak, K. Markiel, A. Mituś, M. Żabiński, jw., s. 81.
- 33 ZPORR 2004-2006 Informacja o realizacji programu, stan na 31.08.2008 r., Warszawa 2008, s. 13.
- 34 *Możliwości finansowanie kultury z funduszy europejskich w latach 2007-2013*, Warszawa 2008, s. 50.
- 35 Tamże, s. 51.
- 36 A. Dwornik, Ł. Rusztecki, *Stan wdrażania RPO 2007-2013 na dzień 30.04.2012*, „Monitor Regionalny”, Wydział Monitoringu i Raportowania Departamentu Koordynacji i Wdrażania RPO Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, 09.05.2012.
- 37 Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Warszawa 2007, s. 89.
- 38 Do pozostałych obszarów należą transport, środowisko, energetyka, ochrona zdrowia i szkolnictwo wyższe.
- 39 Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Warszawa 2007, s. 191.
- 40 Tamże, s. 195.
- 41 Dane na podstawie *Informacji miesięcznej z realizacji POIiŚ*, stan na 29.02.2012, Załącznik nr 1, 2012.
- 42 Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Warszawa 2007, s. 290.
- 43 <http://prow.rolnicy.com/os-4/> (19.06.2010).
- 44 Program Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk 2007-2013, 2007, s. 7.
- 45 Tamże, s. 29.
- 46 <http://www.eog.mkidn.gov.pl/o-mechanizmach-finansowych/> (14.06.2010).
- 47 Dane zgodne z listami rankingowymi wniosków zakwalifikowanych do współfinansowania.
- 48 *Tło społeczno-kulturowe rewitalizacji nieruchomości zabytkowych*, <http://www.1de.pl/> (2010.06.21).

Bibliografia

Książki i artykuły

90 lat Służby Ochrony Zabytków w Polsce, Jasieńko J., Kuśnierz K. (red.), Wojanów-Wrocław 2008.

Arszyński M., *Idea – Pamięć – Troska. Rola zabytków w przestrzeni społecznej i formy działań na rzecz ich zachowania od starożytności do połowy XX wieku*, Malbork 2007.

Dettloff P., *Odbudowa i restauracja zabytków architektury w Polsce w latach 1918-1930. Teoria i praktyka*, Kraków 2006.

Głuszak M., *Praktyka ochrony i odnowy zabytków w Polsce w świetle przepisów prawnych oraz standardów międzynarodowych*, [w:] „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, nr 687, Kraków 2005.

Jak niszczeję polskie zabytki?, wirtualny portal gospodarczy, <http://www.wnp.pl/wiadomosci/jak-niszczaja-polskie-zabytki>, 109435_1_0_0_0_1.html (11.05.2010).

Tło społeczno-kulturowe rewitalizacji nieruchomości zabytkowych, <http://www.1de.pl/> (21.06.2010).

Zajdler K., *Prawo ochrony dziedzictwa kultury*, Warszawa 2007.

Dokumenty i akty prawne

Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, Washington 1987

Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z dnia 31.10.1918 r., Dz.U. z 1918 r., Nr 16, poz. 36.

International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites, Venice 1964

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2005.

Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites, Sofia 1996.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010, Gdańsk 2007.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2007.

Program Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk 2007-2013, Warszawa 2007.

Uchwała Nr 1096/XLIII/10 Sejmiku Województwa Pomorskiego z 22 lutego 2010 r. w sprawie udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa pomorskiego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568.

Uszczegółowienie Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, Gdańsk 2009. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005.

Wersja skonsolidowana Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, Dz. U. UE nr C 321 E z 29 grudnia 2006 r.

Raporty i analizy

Böhm A., Dobosz P., Jaskanis P., Purchla J., Szmygin B., *Raport na temat funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989*, Purchla J. (red.), Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Kraków 2008.

Głowacki J., Hausner J., Jakóbiak K., Markiel K., Mitus A., Żabiński M., *Raport o finansowaniu kultury i zarządzaniu instytucjami kultury, Raport o stanie kultury*, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2008.

Informacja miesięczna z realizacji POIiŚ, Załącznik nr 1, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, maj 2010.

Lista podpisanych umów/wydanych decyzji przez Zarząd Województwa Pomorskiego w ramach RPO WP na lata 2007-2013 – stan na 31.05.2010 r.

Możliwości finansowania kultury z funduszy europejskich w latach 2007-2013, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2008.

Stan wdrażania RPO 2007-2013 na dzień 31.05.2010 r., „Monitor Regionalny”, 04.06.2010 r.

ZPORR 2004-2006 Informacja o realizacji programu, stan na 31.08.2008 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.

Źródła internetowe

Portal województwa pomorskiego http://www.wrotapomorza.pl/res/kultura/zabytki/projekty/projekty_2010/mapa_zabytki_2010_1.jpg (14.06.2010).

Portal Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich <http://prow.rolnicy.com/os-4/> (14.06.2010).

Portal Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego, <http://www.eog.mkidn.gov.pl/o-mechanizmach-finansowych>.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finanse/programy-ministra/programy-mkidn-2010.php> (22.06.2010).

Summary

Financing historic preservation in Poland, including foreign sources

The role of historic heritage in market economy has got dual character. On the one hand historic heritage is the legacy of physical artifacts inherited from past generations, maintained in the present and bestowed for the benefit of future genera-

tions and therefore they build the spirit of national pride and play social functions. On the other hand they can be recognized as market products which support economic development of regions and countries influencing following sectors of economy: tourism and investments. These are main reasons to preserve, conserve and protect historic objects. Although Poland can be characterized with various historic heritage, currently this heritage is in poor condition. Therefore the pressure should be put in this scope. The article discusses various ways of financing heritage reservation, taking into account EU funds.